

13.00.00
13.00.01
13.00.02
13.00.03
13.00.04
13.00.05

13.00.06
13.00.07
13.00.08
13.00.09
07.00.00
19.00.00

01.00.00
02.00.00
03.00.00
09.00.00
10.00.00
11.00.00

№4/2025

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogik, psixometodologik va tabiiy fanlarga
ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 246 sahifa,
15-aprel, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Qirg'izboyev Abdug'affor Karimjonovich
Tarix fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna
Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Umarova H.O. – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Somurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'icha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Toshkent davlat texnika universiteti, G. V. Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti Toshkent temir yo'l muhandislari instituti.

EDITOR-IN-CHIEF:

Qirg'izboyev Abdug'affor Karimjonovich
Doctor of Historical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Umarova H.O'. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Woogyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali Oliy attestatsiya komissiyasining 26-08-2024 yildagi №11-05-4381/01-Kengash tavsiyasiga ko’ra, pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning tadqiqot ishlari yuzasidan dissertatsiyalarining asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

Asos: OAK Pedagogik texnologiyalar va psixologik tadqiqotlar bo’yicha ekspert kengashi tavsiyasi (29-10-2024-y.; №10); OAK Tartib-qoida komissiyasi qarori (30-10-2024-y., №10/24); OAK Rayosatining qarori (31-10-2024-y., №363/5).

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.06.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan №C-5669245
reyestr raqami tartibi bo’yicha
ro’yxatdan o’tkazilgan.

Litsenziya raqami: №095310

MUNDARIJA

XXI asr tibbiyot atamashunosligi va unga ta'rif.....	12
Achilov Muzaffar Norquliyevich	
“4K” modeliga asoslangan ta’limda interaktiv metodlar va texnologiyalardan foydalanish usullari	15
Boltayeva Hulkar Mardonqul qizi	
Oliy ta’lim muassasalari kafedrası faoliyati samaradorligini oshirishda pedagogik risklarni boshqarish mexanizmi.....	18
Djalalov Baxromjan Begmurzayevich	
Kichik maktab yoshidagi o’quvchilarda liderlik sifatlarini shakllantirishning pedagogik aspektlari.....	24
Djumayeva Dildora Isroilovna	
Urma zarbli cholg’ular turlari va ularda ijro etish usullari	27
Egamkulov Oybek Altmishevich	
Umuminsoniy va diniy qadriyatlarni yoshlarimiz ongiga singdirishda dialektikaning roli	31
Ergasheva Guzal Maxkambayevna	
Bo’lg’usi tarbiyachilarda ijtimoiy intellektni shakllantirish zamon talabi.....	34
Ermatova Gulnoz Pirimovna	
Boshlang’ich ta’lim tarbiya fanida o’yin texnologilardan foydalanish metodikasi	37
Farsaxonova Dilafruz Rizaxonovna	
Boshlang’ich sinf o’quvchilarining kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonining yo’nalishlari va usullari ...	41
Kulboyeva Dilnoza Abdug’ofurovna	
Kurash sport turiga qiziquvchi ayollarning motivatsiya va o’z-o’zini anglash darajasi.....	44
Mamaraimova Ra’no Usmanovna	
The Teaching of Oral Production in the FFL Classroom: Linguistic and Psychological Difficulties	48
Narzulloyeva Dilfuza Bahriddin qizi	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini teatrlashtirilgan faoliyat asosida rivojlantirish	54
Nurmatova Iroda Toxtasinovna	
Maktabgacha ta’lim yo’nalishi talabalarida kasbiy kompetentlikni shakllantirishda pedagogik amaliyotning o’rni.....	56
Shamiyeva Manzura Fayzullayevna	
Globallashuv jarayonida o’quvchilarning aksiologik kompetensiyalarini shakllantirish.....	59
Siddikov Baxtiyor Saidkulovich	
4-sinf o’quvchilariga maqollar ma’nosini tushuntirish usullari	63
Suvonova Shohida Murodullo qizi	
Kasbiy rivojlanish soatlarining pedagogik va psixologik asoslari.....	69
Temirova Rushana Ravshan qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-hissiy ko’nikmalarni shakllantirish mazmuni	73
Teshabayeva Zamira Sobirovna, Abdulatipova Mehribon Qahramon qizi	
Boshlang’ich sinf tabiiy fan darslarida STEAM yondashuvi va xalqaro baholash dasturlari.....	76
Usmonova Zulfiya Ilxomovna	
Bo’lajak o’qituvchilarda konfliktologik kompetentlikning shaxs sifatlariga aloqadorligi	79
Muxammadiyeva Xadicha Karomatovna	
Русская документальная проза как отражение прошлого и настоящего общества.....	82
Дустова Ирода Шукрулло кизи	
Размышления о возникновении человеческих эмоций	86
Умарова Навбахор Шокировна, Зарипова Нигинабону Фахритдиновна	
Проблемы регулирования терминов в языкознании.....	89
Курбанова Гузаль Абдурахимовна	

Педагогические основы формирования интереса дошкольников к изучению иностранного языка в игровой среде.....	93
Курбанова Назира Низомиддиновна	
Mexanika fanining rivojlanish tarixi.....	97
Esanov Nuriddin Qurbonovich	
Эффективность использования личностно-ориентированной технологии обучения в учебном процессе.....	100
Намозова Манзура Муродовна	
O'spirinlik davridagi depressiv holatlarni psixodiagnostika va psixokorreksiya qilish usullari	104
Bannayev Maxamadin Sotvoldiyevich	
Talabalarda axborot madaniyatini shakllantirish metodikasi.....	109
Radjabova Gulnoza Bahromovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining madaniy xilma-xillikni inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish usullari	113
Saffarova Mohidil Axmadovna	
Adabiy til va shevalar o'rtasidagi leksik tafovutlar: kelib chiqish sabablari va rivojlanish xususiyatlari	116
Qurbonova Asal O'tkirovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini CALP yondashuvi asosida o'qish savodxonligini oshirish	119
Ahmadjonova Mushtariy Bahodirjon qizi	
Kreativ qobiliyatlarni rivojlantirishda bo'lajak mutaxassisning kasbiy kompetentligi	121
Artikova Nodira Shavkat qizi	
Yusuf Xos Hojibning axloqiy qarashlarini shakllanishining tarixiy-ijtimoiy omillari	125
Berdaliyeva S. D.	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy madaniyatini shakllantirish prinsiplari.....	128
Ibragimova Shaxnoza Tulqinovna	
Boshlang'ich sinflarga matematika o'qitish jarayonida ko'rgazmali qurollardan foydalanib dars samaradorligini oshirish	132
Mardonov Eshim Muratovich, Xushvaqto'v Ali Ashurovich, Narzullayeva Muxlisa Rustam qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-ijodiy faoliyatini takomillashtirish	135
Misirova Nodira Tovbayevna, Ergasheva Madina Qahramon qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida 6-7-yoshli bolalarni maktabga tayyorgarlik monitoringini tashkil etish....	139
Ortiqova Gulhayo Erkinboy qizi	
-ayotgan bo'lsa shaklining lisoniy xususiyati va uning o'zgarishi.....	142
Safarov Firuz Sulaymonovich	
Sharq mutafakkirlarining pedagogik ta'limotlari va qarashlarida tarbiyaning ma'naviy, axloqiy negizlari	145
Xalilov Farhod Furqat o'g'li, Ibodullayeva Dildora Shukrulla qizi	
Anvar Obidjon ijodining tadrijiy takomiliga doir mulohazalar	148
Mamatalimov Zafar Mamaraimovich	
Patologik fiziologiya fanini o'qitishda it texnologiyalarining o'rni.....	152
Abdirashidova Gulnoza Ablakulovna, Mavlyanova Umida Nematovna, Sobirova Ra'no Tulqin qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarning kognitiv kompetentligini rivojlantirishda motivatsion yondashuvning o'ziga xos jihatlari.....	156
Abdumanopov Muhammadsodiq Muhammadyusuf o'g'li	
The Role of Mass Media as a Tool in Teaching English Vocabulary to Young Learners	159
Dadaxonova Dilnavoz Zafarjon kizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari ta'lim va tarbiya jarayonlarida bolalarning refleksiv faoliyatini rivojlantirish.....	164
Dilorom Xomidova	
Boshlang'ich sinf o'quvchilari tarbiyasida ota-onalar bilan hamkorlikni tashkil etish metodikasi	169
Fayziyeva Madinabonu Sohijon qizi	
O'zbek yosh oilalarida nikohning dastlabki yillarida oilaviy nizolarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	173
Hakimova Nargiza Djavlievna	

Tarbiyalanuvchilarni nutq madaniyatiga o'rgatishda tarbiyachi nutqi va unga qo'yiladigan talablar	176
<i>Kazieva Turg'unoy Tursunboevna, Abdullayeva Kamola Erkin qizi</i>	
Ikki tilli o'quv lug'atlari tuzishning lingvodidaktik asoslari (ingliz va o'zbek tillari negizida yaratilgan ikki tilli lug'atlar misolida)	179
<i>Oqboyeva Zulfiya Bobonazarovna</i>	
Boshlang'ich sinf texnologiya darslarida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish metodikasi	183
<i>Saidova Mohinur Jonpo'latovna, Bo'ronova Nigora Umar qizi</i>	
Modern Opportunities for the Integration of Technologies Into the Media and their Role in Improving the Efficiency of the Media.....	187
<i>Salim Doniyorov</i>	
Chizma geometriya va muhandislik grafikasi darslarida talabalarning mustaqil ta'lim olish ko'nikmasini rivojlantirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish	192
<i>Sheraliyev Sanjarbek Karimberdiyevich</i>	
Теории и модели выбора брачного партнера	197
<i>Абдумуталова Мадина Абдумалик кизи</i>	
Maktabgacha ta'lim muassalarida outsorsingdan foydalanish masalalari	203
<i>Kasimova Gulyar Axmatovna</i>	
Arxitektura fanlarini o'qitishning o'ziga xos xususiyatlari	209
<i>Astanov Tolib Muxtarovich</i>	
Talabalarda tadqiqotchilik qobiliyatlari	212
<i>Saidakbarova Nigora</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti va ota-onalar hamkorligini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	216
<i>Tuxliyev Muslim Sherzod o'g'li</i>	
Искусственный интеллект в смешанном обучении	220
<i>Хикматов Нодир Назимджанович</i>	
The Literary Translation in English and its Linguistic Issues	224
<i>Ravshanova Ziyoda Qahramon qizi, Egamberdiyev Javlonbek Saynabi o'g'li</i>	
Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning bilim darajasini oshirishda ilg'or xalqaro pedagogik tajribalarni integratsiyalash: zamonaviy yondashuvlar, metodologiyalar va samaradorlik tahlili	229
<i>G'afurov Mirzo Ulug'bek Majidovich</i>	
Leksikologiya va uning nazariy asoslari	232
<i>G'anibayeva Bayyan Sharipbay qizi</i>	
Olimpiya ta'limini shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida tashkil etish.....	236
<i>Qodirov Jurabek Mamatsimonovich</i>	
Turizmga ta'limni samarali tashkil etishning pedagogik shartlari	239
<i>Normurodova Zebo Eshmaxmatovna</i>	
Autizmning kelib chiqish sabablari va Rett sindromi.....	243
<i>Xakimova Zulhumor Hakimovna</i>	

AUTIZMNING KELIB CHIQISH SABABLARI VA RETT SINDROMI

Xakimova Zulhumor Xakimovna

Toshkent Xalqaro Kimyo Universiteti

“Pedagogika va psixologiya” kafedrası o‘qituvchisi-logoped

Annotatsiya: Ushbu maqolada autizm, uning qanday nuqson ekanligi va kelib chiqish sabablari, autizmning turlari, olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar, autizmning bolalar va kattalarda uchrash holatlari, sabablari, shuningdek, autizmi davolash yo‘llari va Rett sindromi haqida batafsil yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: autizm, gipoteza, korreksiya, Rett sindromi, ruhiy kasalliklar, surunkali depressiya, shizofreniya.

Abstract: This article discusses autism, what kind of disorder it is and its causes, types of autism, scientific research conducted by scholars, the occurrence of autism in children and adults, its underlying causes, as well as methods of treating autism and Rett syndrome.

Key words: autism, hypothesis, correction, Rett syndrome, mental disorders, chronic depression, schizophrenia.

Аннотация: В данной статье описывается аутизм, его особенности как нарушения и причины возникновения, виды аутизма, научные исследования, проведённые учёными, случаи аутизма у детей и взрослых, причины, а также методы лечения аутизма и синдрома Ретта.

Ключевые слова: аутизм, гипотеза, коррекция, синдром Ретта, психические заболевания, хроническая депрессия, шизофрения.

KIRISH

Autizm miyaning rivojlanishi yoki ishlashidagi buzilish natijasida yuzaga keladi. Odatda, autizmning dastlabki belgilari 2 yoshli bolalarda namoyon bo‘lishni boshlaydi. Ko‘p hollarda bu kasallik tug‘ma hisoblanadi. Autizm o‘g‘il bolalarda qizlarga qaraganda 4 baravar ko‘proq uchrashi aniqlangan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bolalarda autizmning sabablari hali ham noma‘lum, ammo kasallikning rivojlanishiga turtki bo‘lishi mumkin bo‘lgan gipotezalar mavjud:

- genetik moyillik;
- homiladorlik paytida homila mutatsiyalari;
- ba‘zi vaksinalarning oqibatlar;
- rivojlanish paytida homilaning va hayotning birinchi oylarida bolaning miyasining shikastlanishi;
- miya yarim sharlarining o‘zaro ta‘sirining buzilishi;
- tanadagi serotoninning noto‘g‘ri almashinuvi;
- homilaning rivojlanish bosqichida xromosomada izdan chiqish holatlari;
- ona qornida rivojlanish bosqichida yuzaga keladigan tug‘ma nuqsonlar. ^[1]

Autizmning deyarli barcha holatlarida kasallik bolalik davrida aniqlanadi. Vaqt o‘tishi bilan kasallikning namoyon bo‘lishi va alomatlari o‘zgarmaydi va rivojlanmaydi, ular shunchaki autizmga chalingan bola balog‘at yoshiga yetganida sezila boshlaydi. Ammo ba‘zi hollarda autizm balog‘at yoshida paydo bo‘lishi ham kuzatiladi. Kattalardagi autizm – bu miya tuzilishidagi jiddiy o‘zgarishlar bilan birga keladigan ijtimoiy o‘zaro ta‘sirning izdan chiqishidir. ^[2]

Voyaga yetganlikda namoyon bo‘ladigan bu kasallik atipik autizm deb ataladi. Atipik autizmga sabab bo‘lishi mumkin: surunkali depressiya; ruhiy kasalliklar; miya shikastlanishi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Autizmlı berrorlarning guruhları:

- *birinchisi* – berrorlar tashqi dunyo bilan aloqa qilishdan bosh tortishadi, aloqalar deyarli nolga tushiriladi;
- *ikkinchisi* – odamlar o'zlarini tortib olishadi, butun vaqtlarini bir xil faoliyatga bag'ishlashlari mumkin. Ular uxlash yoki dam olish zarurligini unutishadi va uzoq vaqt uyg'oq yurish bilan ham uxlash istagini his qilishmaydi;
- *uchinchisi* – jamiyatning ijtimoiy tartiblari va me'yorlarini e'tiborsiz qoldiradigan odamlar (chunki ularni idrok eta olmaydilar);
- *to'rtinchisi* – kundalik muammolarini hal qila olmaydigan kattalar. Ularda boshqalarga nisbatan xafagarchilik hissi paydo bo'ladi;
- *beshinchisi* – yuqori darajadagi intellektga ega bo'lgan kattalar, ular ijtimoiylashishga muvaffaqiyatli urinishadi va jamiyatga moslashadilar. Ular boshqalar bilan deyarli teng sharoitlarda o'zaro aloqada bo'lishlari, o'qish, kasblarni o'rganish va aqliy mehnat bilan bog'liq sohalarda ishlashlari mumkin.

TAHLIL VA NATIJALAR

Berrorlarning qarindoshlari va atrof-muhit ko'pincha berrorning ahvolini yomonlashtiradi, u bilan noto'g'ri muloqot qiladi va kamsitadi. [3] Autizm belgilarini namoyon bo'lish darajasiga ko'ra guruhlarga ajratishdan tashqari, yana bir tasnif mavjud. Rossiyada 1987-yilda autizmning barcha ko'rinishlarini paydo bo'lishi sababli 7 turga ajratadigan sxema ishlab chiqilgan:

Asperger sindromi;

- Kannerning erta klassik infantil autizm sindromi;
- xromosoma aberratsiyasidan kelib chiqqan autizm;
- Rett sindromi mavjudligidan kelib chiqqan autizm;
- shizofreniya tufayli kelib chiqqan endogen va xurujsimon autizm;
- kelib chiqishi noma'lum autizm. [4]

Rett sindromi – bu nevrologik kasallik bo'lib, asosan qizlarda uchraydi va ular birinchi yildan so'ng normal rivojlanishni ko'rsatsa-da, keyinchalik o'zgaruvchan simptomlar rivojlanadi. Bu sindrom asosan nevrologik va rivojlanishdagi sekinlashishni keltirib chiqaradi, shuningdek, qo'l harakatlarining takrorlanuvchi xususiyatlari bilan ajralib turadi. Rett sindromi X-xromosomada joylashgan MECP2 genining mutatsiyasi tufayli yuzaga keladi. Bu gen asab tizimi rivojlanishiga va miya faoliyatiga ta'sir qiladi. MECP2 genidagi mutatsiyalar bolada normal rivojlanishdan so'ng tezda nevrologik o'zgarishlarga olib keladi. Bu sindromning rivojlanishining asosiy sababi, avvalgi jismoniy va ruhiy rivojlanishdan so'ng bolada kognitiv qobiliyatlarning keskin pasayishidir. [5]

Rett sindromining belgiları birinchi yil ichida bolalar normal rivojlanishi bilan boshlanadi, ammo keyin sekinlashish va orqaga qaytish kuzatiladi. Eng ko'p uchraydigan belgilar: qo'l harakatlarining takrorlanishi (masalan, qo'lni chayqalash), nutq va ijtimoiy muloqotning pasayishi, harakatlarda noqulaylik va muvozanatsizlik, harakatlarning noaniqligi va quvvatni boshqarishdagi muammolar. [6]

Erta bolalik autizmi quyidagicha namoyon bo'ladi: Ijtimoiy ko'nikmalar buzilishining belgilari:

- muloqot qilish istagi va tengdoshlariga qiziqish yo'qligi;
- atrofdagi odamlarning borligi va hissiyotlariga e'tibor bermaslik;
- rivojlanishning dastlabki bosqichi uchun normal bo'lgan taqlid funktsiyasining yo'qligi.

Bolalar ota-onalarining yuz ifodalarini takrorlashmaydi, javoban tabassum qilmaydi, kattalarning imo-ishoralarini takrorlamaydi yoki ongli ravishda qilmaydi; bolalar o'zlarining muammolari va fikrlarini ota-onalari bilan bo'lishmaydilar. [9]

Nutq va nutq bo'lmagan aloqa rivojlanishidagi muammolar:

- nutqning yetishmasligi;
- yuz ifodalari va imo-ishoralarning yetishmasligi;
- bola ko'z bilan aloqa qilishdan qochadi, suhbatdoshga tabassum qilmaydi;
- nutq rivojlangan, ammo bola boshqalar bilan aloqa qilmaydi, ularga javob bermaydi;
- bola iboralarni yoki individual so'zlarni takrorlaydi (Kanner tasnifiga ko'ra "gramofon" yoki "to'tiqush" nutqi);
- nutqdagi fonetik buzilishlar.

Autistlar intonatsiya bilan bog'liq muammolarga duch kelishadi, nutq monoton yoki ritmik jihatdan noto'g'ri bo'lishi mumkin. Stereotipik xatti-harakatlarning sababi bo'lgan tasavvur rivojlanishidagi muammolar:

- asabiy xatti-harakatlar;
- begonalashish;
- bola yolg'iz o'ynashni yaxshi ko'rishi;
- o'yinlarni, xayoliy voqealarni ixtiro qilishga qiziqish yo'qligi;

- bola bitta o'yinchoq yoki narsaga bog'lanib qoladi va u bilan ajralmaydi, doimo qo'lida ushlab turishga intiladi;
- bola diqqatini faqat bir narsaga qaratadi.

Autizm 1 yoshgacha bo'lgan bolalarda va hayotning keyingi ikki-uch yilida shunday namoyon bo'ladi. ^[10]

Kattalardagi autizm belgilari kasallikning shakliga va uning kechishiga qarab farq qilishi mumkin. Bunga xos alomatlar quyidagilar hisoblanadi:

- yuz ifodalarning kamligi va imo-ishoralarning yetarli emasligi;
- jamiyatda qabul qilingan aloqa qoidalarini tushunmaslik;
- atrofdagi odamlarning his-tuyg'ulari, motivlarini tushunmaslik;
- o'z xatti-harakatlarini tushunmaslik;
- atrofdagi odamlar bilan do'stona yoki boshqa yaqin munosabatlarni o'rnatish imkoniyatining yo'qligi;
- biror kishiga murojaat qilish qiyinligi;
- so'z boyligi yetarli emas, bir xil iboralarni muntazam takrorlash;
- tanish muhitda xotirjamlikni saqlash qobiliyati va unda biroq o'zgarishlar bo'lsa bezovtalanish;
- joylar va narsalarga bog'lanish va ularda o'zgarish sodir bo'lsa bezovtalanish.

Agar autizm yengil shaklda bo'lsa, unda 20–25 yoshga kelib, odam allaqachon qarindoshlari yoki vasiylaridan alohida yashashi va o'z muammolarini mustaqil ravishda hal qilishi mumkin. Agar bu shakl autistga bunday turmush tarzini olib borishga imkon bermasa, u odatda butun umri davomida qarindoshlarining qaramog'ida qoladi. Agar sizda ham shunga o'xshash belgilar borligini aniqlasangiz, darhol shifokorga murojaat qiling. Kasallikning oqibatlarini bartaraf etishdan ko'ra, oldini olish osonroq. ^[11]

Bolalarda autizm uchun zarur bo'lgan davolanish quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- xulq-atvor terapiyasi dasturlari;
- "rivojlanish modellari"dan foydalanish;
- logoped terapiyasi;
- ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatish;
- mehnat terapiyasi;
- antidepressantlar;
- antipsixotiklar;
- talvasaga qarshi preparatlar.

Autizmdan to'liq davolanish deyarli mumkin emas. Remissiya faqat 5% hollarda sodir bo'ladi. ^[12]

XULOSA

Autizm spektri buzilishi va Rett sindromi o'xshashligi va farqlari bilan ajralib turadi. Autizmning kelib chiqishi ko'pincha genetik va biologik omillar bilan bog'liq bo'lsa, Rett sindromi aniq bir genetik mutatsiya tufayli yuzaga keladi. Har ikkala holatda ham erta tashxis va rehabilitatsiya muhim ahamiyatga ega. Mavjud ilmiy tadqiqotlar va tibbiyotdagi yangi yutuqlar bu kasalliklarning sabablarini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi, shuningdek, bemorlarning hayot sifatini yaxshilashda yangi imkoniyatlar yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. M. Asadullayeva. Imkoniyati cheklangan bolalarning umumiy rivojlanishida musiqaning ahamiyati. Academic Research in Educational Sciences, 3(9), 361–365.
2. M. Asadullayeva. Maktab yoshidagi bolalarda ovoz rejimi va gigiyenasi. "Maktab va hayot".
3. M. Asadullayeva. Musiqa va musiqiy ritmik harakatlar yordamida davolashning qisqacha tarixi. Research and Publication (respublika ilmiy-uslubiy jurnal).
4. M. Asadullayeva. Hasanxo'ja Nisoriyning musiqa san'atiga doir qarashlari. Гармонично развитое поколение – условие стабильного развития Республики Узбекистан. Ташкент, 2020, №9.
5. M. Asadullayeva. Inklyuziv ta'limda musiqa terapiya. Science and Education ilmiy jurnali.
6. M. Asadullayeva, Sh. Mahkamova. Pedagogik ta'limning innovatsion klasteri musiqa madaniyati darslarida. Academic Research in Educational Sciences, 2(12), 477–482.
7. https://www.pedopyt.ru/conference_notes/110
8. <https://harkla.co/blogs/special-needs/music-therapy-for-autism>
9. <https://www.2099.ru/2011/11/03/detskijj-autizm-i-muzyka/>
10. Sh. R. Mahkamova. O'quvchilar tarbiyasida musiqa fanining tutgan o'rni. Scientific Progress, 2021.
11. Sh. R. Mahkamova. Musiqa san'ati boshqaruvida innovatsion texnologiya. Ta'lim fidoiylari, 2021, №9, 1–5-betlar.
12. Sh. R. Mahkamova. Imkoniyati cheklangan bolalar va har tomonlama yetuk avlodni tarbiyalashda musiqaning o'rni. Maktab va hayot, Maxsus son №1, 22–24-betlar.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.